

Flora op drift

Stadse klokjes: Zuidelijke straat- en muurklokjes

Klokjes overmeesteren onze steden. Het straatbeeld krijgt een paars, lila, violet aanzien. De opkomst van de klokjes is indrukwekkend, de geschiedenis jong. In de jaren negentig waren er eerstelingen, nu domineert een keur aan klokjes de straat. Er zijn lage en hoge klokjes. In Planten daarom een tweeluik, met allereerst een podium voor de lage, zuidelijke straat- en muurklokjes.

Met de klimaatopwarming verandert onze flora, speciaal die van het stedelijk gebied. Een aantal Zuid(oost)-Europese klokjes vaart daar wel bij, waarbij **Kruipklokje** en **Dalmatiëklokje** voorop gaan. Van huis uit zijn het bergklokjes, met een zelfde gezindheid, thuis in de Dinarische Alpen van Kroatië (Balkan). In het stedelijk domein aarden ze op stenige bodems. Dit zijn in wezen surrogaat, cultureel-ecologische rotsbodems; ze waarderen deze en laten dat in alle toonaarden zien.

Beide klokjes bloeien fraai, uitbundig en langdurig. Dat maakt ze populair, het klokjeskoppel wordt overal vermarkt. De grote transfer van het duo van sierplant tot straatplant startte eind jaren negentig. Als sierklokjes waren beiden op kleine schaal al veel langer in de handel; Dalmatiëklokje vanaf 1836, Kruipklokje recenter, sinds 1928. Van Dalmatiëklokje is een prille escape bekend; in 1965 ves-

tigde dit klokje zich tijdelijk op een Haags muurtje. Het eerste Kruipklokje werd in 1998 in Amsterdam van straat geplukt. Daarna is het speciaal met dit klokje snel gegaan, niet alleen in de hoofdstad, maar alom in stedelijke centra en dorpskernen. Het optimum van zowel Kruip- als Dalmatiëklokje ligt in stenige biotopen, langs straat-

kanten, op en rond trapportalen, op plaveisels in binnentuinen en hofjes, en op gracht- en tuinmuren. Dalmatiëklokje is strikter aan het stenen milieu gebonden, en geeft wat meer de voorkeur aan koele standplaatsen in de halfschaduw. Kruipklokje heeft het meer op de zon voorzien, en verwerft zich makkelijker een plek in open

Van start in Amsterdam

Hoe Kruipklokje Amsterdam veroverde is in 2003 verwoord²⁾: “Het gaat snel met Kruipklokje, na een eerste vondst in 1998, dient zich overal het vervolg aan. Een zomerse fietstocht leverde in de binnenstad een flinke serie nieuwe vondsten op. Het klokje werd het meest in de stoepzone langs gevelmuren gezien en daarnaast uitbundig bloeiend op een aantal grachtmuren gesignaleerd. De uitbreiding doet sterk denken aan die van Muurfijnstraal *Erigeron karvinskianus*, waarmee het opvallend vaak samen wordt aangetroffen.”

Vanaf linksboven met de klok mee: Kruipklokje, Dalmatiëklokje, Garganoklokje en Karpatenklokje.

Signalement

Vaste planten van rotsige bodems uit Zuid(oost)-Europa

Kenmerken	Dalmatiëklokje	Kruipklokje	Garganoklokje	Karpatenklokje
	<i>Campanula portenschlagiana</i>	<i>Campanula poscharskyana</i>	<i>Campanula garganica</i> (incl. <i>fenestrellata</i>)	<i>Campanula carpatica</i>
Groeiwijze, bloeitijd	Weelderig, uitstoelend met korte uitlopers. Uitbundige bloei, vanaf mei tot in de winter.	Woekerend met lange kruipende uitlopers. Uitbundige bloei, vrijwel jaarrond.	Dicht kussenvormend. Uitbundige maar kortdurende bloei, in voorzomer: mei-juni.	Polvormend. Bloemen alleenstaand of weinig bijeen, zomerbloei: juni-september
Bloemkenmerken	Tot 2 cm, buisvormig, zij- of neerwaarts gericht. Bloemkleur: Blauwviolet, egaal van kleur.	Tot 2,5 cm, maar soms veel kleiner, stervormig, zijwaarts gericht. Bloemkleur: Lavendel, met wit hart.	Circa 1,5 tot 2 cm, stervormig, opwaarts gericht. Bloemkleur: Helderblauw. Kelkklippen 3-5 mm.	Tot 3 cm, koepelstervormig, opwaarts gericht. Bloemkleur: Lilablauw.
Herkomst	Dinarische Alpen (Kroatië)	Dinarische Alpen (Kroatië)	Zuid-Italië & West-Griekenland	Karpaten

randen, onder heggen, langs plantsoen en tuinranden. De verspreiding van beiden vindt plaats door zaad en vegetatief vanuit wortelstokken, waarbij Kruipklokje zich met lange, wortelende uitlopers agressief kan uitbreiden. Ze wordt nu al als woekerlokje ervaren.

Kruipklokje siert de gevels in Amsterdam.

De opmars van deze klokjes beperkt zich niet tot Nederland. In België maken ze eenzelfde gang. Opvallend is dat het tweetal een verschillend vertrekpunt heeft gekozen. Kruipklokje ging in de Randstad van start met Amsterdam als eerste kernlocatie. Vrijwel heel Nederland is nu door Kruipklokje ingenomen, zo niet België. Het avontuur van Dalmatiëklokje begon juist in België, met Luik voorop (1990), daarna Gent en vooral Brussel. In Brussel is Dalmatiëklokje nu overheersend, terwijl Kruipklokje er voorzichtig komt kijken. Dalmatiëklokje zit nu ook in Zuidwest-Nederland in de lift, breidt zich uit over Zuidwest-Nederland met Middelburg als eerste vestigingsoord. Met name in de Randstad gaat dat nu uptempo. Als de tijd voortschrijdt zullen deze patronen vervagen, en de groeiplaatsen zich verenigen, wel met hun eigen voorkeursplaats.

Naast de 'Balkanklokjes' dient zich aarzelend Karpatenklokje aan. In 1770 kwam het als cultuurplant binnen. Rotterdam leverde een

eerste escape (1966), daarna werd het sporadisch elders gezien. De laatste jaren toont het klokje zich frequenter en is daarbij meer standvastig. Vochtige, wat meer beschaduwde plaveisels hebben de voorkeur. [Garganoklokje](#)¹⁾, een laatste klokjesaanwinst, verkiest juist de zon. Dit Italiaans-Griekse klokje is lastig te herkennen, lijkt op Kruipklokje, en bloeit kortstondig. Dat is waarschijnlijk de reden waarom de plant nauwelijks in de handel is. In 1981 verscheen dit helderblauw 'stralende' klokje op een oud muurtje in Friesland, en recent en meer permanent op straat in Haarlem en Zutphen. In Amsterdam en bij onze zuiderburen kwam dit klokje eveneens aan het licht, in alle gevallen als muurbewoner.

Tekst en foto's: Ton Denters

Meer urbaan plantennieuws: zie twitter [@urbane_natuur](#)

Bronnen

1. Euro+Med Plantbase beschouwt *C. fenestrellata* als synoniem en deel van *C. garganica*.
2. Nieuwsbrief Groot-Amsterdam no. 34, 2003.